

D'ALELUYA A PICADILLY CIRCUS

Reflexions sobre la Marxa Cristiana

A la dècada dels cinquanta del segle XX (que lluny sembla...!), la Festa dels Moros i Cristians tancava un procés evolutiu pel que fa a la seua música més definitiva. Si des de finals del segle XIX les hostes mores tenien una música escrita per enlairar el seu caràcter sensual, dansaire i evocador com son les marxes mores, les tropes cristianes no tenien cap composició escrita que vingués a reflectir el seu caràcter guerrer, triomfalista, èpic o per què no, litúrgic. Fins aleshores, les hostes de la creu es feien acompanyar amb els sons d'alguna marxa militar. Eren comunes en les desfilades cristianes diversos pasdobles de caire més guerrer, entre ells **Mi Barcelona** (1911) de **Julio LAPORTA HELLÍN** (Alcoi, 1870-1928) amb incursions de marxa, corals i fanfàrries i ostinatos propis de sardana, ja que el mestre Laporta l'escrigué en homenatge als seus anys a la capital catalana. També des de sempre s'escoltava **El Desichat** (1930), un pasdoble atribuït en un principi i durant molt de temps a **Edelmiro BERNABEU**, però que en realitat fou creat pel músic de Toledo, **Emilio MORENO ROCA** (Toledo, 1909-Mallorca, 1974) qui estigué destinat com a músic militar a Alcoi, on conegué la festa morocristiana. Fins i tot el mestre alcoià José Mª Valls Satorres, assenyala: "En 1956 la música de Rafol de Salem era la banda oficial de la Filà Cides, y ésta, propone que se interprete en la entrada el pasodoble El desichat, pero con la original idea de que se toque agregando una parte de timbales. Al no disponer esta agrupación de timbales propios, se alquilan a la Banda Primitiva de Alcoy. Para su arrastre se demanda la participación de dos jóvenes de la Casa de Beneficencia a los que se recompensa con 25 pesetas a cada uno por su colaboración". És curiós com ja en aquesta època ja es pensa en incorporar timbals a un pasdoble per atorgar-li un caire més èpic i triomfant. Aquest caràcter ja estava present en un pasdoble ben original i especial: **Julio Pastor** (1954), l'obra que el mestre alcoià **Amando BLANQUER PONSODA** (Alcoi, 1935-València, 2005) escrigué per a homenatjar a l'empresari alcoià per al qual treballà de jove i qui va recolzar econòmicament el mestre per a que marxés a estudiar a València. En **Julio Pastor** trobem un pasdoble d'un jove de divuit anys ple de maduresa harmònica i formal, on hi destaca un trio creat per al quartet de trompes, instruments un tant inusuals en les instrumentacions de l'època per a les bandes populars, però que en la música de Blanquer sempre estan presents ja que era el seu instrument com a membre de la Banda Primitiva d'Alcoi. Aquest trio ens resulta evocador de tot un món ple de solemnitat litúrgica i d'evocadora expressivitat èpica.

En 1958 la filà **Vascos** d'Alcoi encarregava al mestre **Blanquer** una obra per a acompanyar el seu capità. D'aquesta manera sortia al carrer **Aleluya**, la que considerem com a primera marxa cristiana. Quan de vegades he comentat amb el mestre què va pensar per desenvolupar la composició d'aquesta partitura, ell sempre diu el mateix: "Jo no vaig inventar res, la música estava en l'ambient, és la Festa qui genera tot, jo tan sols la vaig pillar al vol...". Potser la senzillesa i humanitat del mestre Blanquer no enlaire la vertadera importància d'aquesta fita. **Aleluya** ens presenta uns pentagrames on el càntic devot i emocionat mulla les seues notes estructurades com cant al-leluiàtic i amb arrels en els corals litúrgics medievals. Uns anys més tard en 1962, el mestre Blanquer signava una altra marxa cristiana **Salmo**, dedicada a

l'historiador alcoià *Adrián Espí Valdés*. Novament el nom de referència litúrgica serveix per encapçalar una peça plena de recursos formals propis de la salmòdia cristiana, amb antífones que són contestades per corals d'un poble enfervorit d'hedonisme. Tanmateix, el mestre Blanquer aturaria ací el seu conreu de la marxa cristiana fins trenta anys més tard. En 1995 estrenaria a Alcoi *Tino Herrera*, després en 2004 podríem escoltar per primera vegada *Àguiles i cadenes*. I aquest any, al més d'abril estrena *La torre es cristiana*, un encàrrec de la Federació d'Amics de les Festes de Moros i Cristians de Torrent. Cal destacar que el Premi de Composició de Música Festera que organitza l'Associació Sant Jordi d'Alcoi, en la modalitat de Marxa Cristiana, rep el nom de *Premi Amando Blanquer Ponsoda*, just homenatge a qui potser siga un dels compositors espanyols més importants del segle XX.

Des dels anys seixanta del segle XX fins avui, potser siga la marxa cristiana el gènere fester que ha desenvolupat una evolució estètica més marcada. És més podríem parlar-ne fins i tot de diferents models de marxa cristiana. Del mestre socarrat *José PÉREZ VILAPLANA* (1929-1998) hem de destacar obres tan populars i escoltades a tota la geografia festera com ara *Zoraidamir* (1969), *Gentileza 72* (1r. Premi de l'Associació Sant Jordi d'Alcoi) o *Fomento Musical* (2n. Premi de l'Associació Sant Jordi d'Alcoi, 1972). Aquestes partitures responen a l'estructura d'un pasdoble fester amb una instrumentació en la percussió molt característica per a la desfilada cristiana envoltada per *ostinatos* rítmics molt peculiars als timbals, la caixa i el bombo. Un altre mode de concebre el ritme cristià l'aportaria el mateix any 1969 el mestre ontinyentí *José Mª FERRERO PASTOR* (1926-1987) amb l'obra *Bonus Christianus*, una peça clau en l'evolució del gènere. Tornàvem ací a propostes més similars a les apuntades per *Blanquer* deu anys abans però amb una estètica totalment diferent. És curiosa la utilització de les trompes en la instrumentació con a referent del caire militar i èpic amb unes fanfàrries ben omnipresents i amb unes temàtiques molt èpiques i fins i tot emotives. Aquesta obra marca ja una tendència de patrons rítmics i estructurals que es repetiran durant molts anys en la producció de marxes cristianes. De fet, durant els anys seixanta s'havien creat una vintena de marxes cristianes però és amb *Bonus Christianus* quan el gènere comença a fiançar-se al carrer. Del mestre *Ferrero* cal nomenar dues altres obres molt importants pel seu ús dins la Festa com són: *Apóstol Poeta "Rafael Duyos"* (1978), potser la marxa cristiana més important en la difusió del gènere o *Illicitana* (1984), una obra de maduresa creativa plena d'evocadors i emotius corals.

Des de les obres de *Blanquer*, *Pérez Vilaplana* o *Ferrerro Pastor*, la marxa cristiana s'ha anat configurant poc a poc i a anat entrant dins la festa amb un ritme pausat, sense pressa, doncs fins la meitat de la dècada dels setanta no es pot parlar d'un ús generalitzat del ritme cristià, més enllà de casos esporàdics. És cert que hi ha autors i obres que han marcat una nova tendència o estil que ha vingut a enriquir i a evolucionar la marxa cristiana. *José Mª VALLS SATORRES* (Alcoi, 1945) és potser un d'aquests compositors que amb la seua música han creat un estil peculiar d'entendre la marxa cristiana. Podríem dir que les seues obres estan marcades per la utilització de corals fastuosos plens de força motívica i mullats d'un sentit de festa molt especial. Així cal referir-se a marxes com *Als Cristians* (Premi de l'Associació de Sant Jordi, 1975), *Roger de Lauria* (Premi de l'Associació Sant Jordi, 1978) *Ix el cristià* (Premi de

l'Associació de Sant Jordi, 1981) o la més recent *El tio Pep* (2006) la qual recull en certa manera l'herència de la seua obra més interpretada: una marxa cristiana elaborada amb materials de música folklòrica valenciana i que ha marcat un referent en la música dels Moros i Cristians: es tracta com no de *Pas als Maseros* (1982) una partitura colorista que combina perfectament la tradició més autòctona amb la festa moro-cristiana tot emprant temes com ara: *Serra de Mariola*, *Maseret si vas a l'hort*, *El tio Pep se'n va a Muro...*

Hi ha una marxa cristiana que es pot escoltar per tot arreu de la geografia festera no sempre amb la cura que es deuria ni amb les plantilles més adients. Es tracta de *L'ambaixador cristià* (Premi de l'Associació de Sant Jordi, 1982) de l'autor alcoià *Rafael MULLOR GRAU* (1962). Aquesta partitura d'instrumentació molt densa i elaborada inicia un nou camí per al gènere on l'espectacularitat de les sonoritats del metall i la utilització dels aguts de la fusta enlluernen l'ambient d'un caire molt nou. El mestre *Mullor* començava amb aquesta obra una sèrie de marxas cristianes que han deixat una marcada empremta a l'ambient sonor de la Festa. En 1985 torna a guanyar el Premi de l'Associació Sant Jordi d'Alcoi amb una obra dedicada als seus pares, la marxa cristiana *El barranc del sinc*, plena de majestuosos fanfàrries i de corals emotius envoltats d'una gran càrrega èpica. I no seria fins a deu anys després quan les hostes cristianes de nou inspiraren els pentagrames del mestre Mullor. *Alcoi, escata i destrat*, estrenada a l'Entrada d'Alcoi de 1996, és una obra commemorativa del 75è. Aniversari de la Filà Muntanyesos d'Alcoi. Basada temàticament en el so de quatre campanes que romanen a la seu de la filà, aquesta partitura s'alça com un gran exemple d'arquitectura musical amb sonoritats ben gosades i novedoses. En 2000 l'Ajuntament d'Elda encarrega al mestre Mullor l'obra obligada per al XVè. Certamen de Bandes d'aquesta localitat. Així naixia *Alcázar de Elda*, una obra plena de maduresa compositiva on es pot advertir l'ofici d'un gran artista preocupat per l'elaboració de l'obra sense cap concessió que no siga la de la pròpia evolució. En 2003 s'estrena *Saxum*, obra encarregada per la Banda de l'Agrupació Artístico-Musical de Xixona, per a ser el regal d'acomiadament de qui havia estat el seu director titular durant set anys, *José R. Pascual-Vilaplana*. Així la partitura arreplega per una banda el títol de la denominació de la ciutat de Xixona en temps de Reconquesta, i per una altra, la base temàtica de l'obra d'una marxa mora de Pascual-Vilaplana, *Cavall de Foc*. Tota una combinació per uns pentagrames ben elaborats i que, com no podia ser d'una altra manera, signifiquen molt per a qui escriu aquest treball. Més recentment crea una de les seues últimes marxas cristianes on recull tota aquesta experiència creativa: *Eleazar* (2008) dedicada al seu fill menut i creada per a ser obra obliga al Certamen de Bandes d'Oliva de l'any 2009.

Si analitzem la utilització de les marxas cristianes a les nostres entrades, observarem que hi ha determinades obres de les quals se'n ha fet un ús excessiu, producte quasi sempre, de la manca d'estructuració musical de moltes desfilades. Malgrat això, que seria tema d'un altre article, hem de ressaltar títols tan importants en la utilització de les marxas cristianes com ara: *Víctor*, del mestre de Cocentaina *José Fco. MOLINA PÉREZ* (1947), autor d'un bon grapat de peces festeres ben originals (cal escoltar o interpretar alguna vegada *Abraham Molina Mur* o *L'Alcàsser Contestà*); *Capitanía Cides* (Premi del Concurs d'Ontinyent, 1986, del mestre d'Agost *Antonio*

CARRILLOS COLOMINA, membre de la Banda Municipal d'Alacant; **Caballeros de Navarra** (1990) de l'autor murcià Ignacio SÁNCHEZ NAVARRO (Caravaca de la Cruz, 1962), d'estil innovador amb clares influències de la música del cinema i més recentment la marxa cristiana **Ambaixadora Contrabandista** (1998) de l'ontinyentí Miguel Ángel Sarrió Nadal (1962), que ha estat una peça molt escoltada e les diferents entrades cristianes així com **Aragonesos 99** del també fill d'Ontinyent, el mestre Daniel Ferrero Silvaje(1962). En aquest llistat no devem, però, oblidar-nos del mestre de Beneixama recentment desaparegut, Pedro Joaquín FRANCÉS SANJUÁN (Beneixama, 1951-2013), el qual obtingué el Primer Premi del Concurs de Composició de Benidorm en 1995 amb la marxa cristiana **Cid**, que s'ha escoltat i s'ha interpretat en totes les localitats on es celebren els Moros i Cristians i que segueix l'estel d'obres del mateix autor com **Gloria** (partitura ben emotiva dedicada a la memòria del seu fill Pedro i premiada al Concurs de Bocairent en 1993) i que preconitza els pentagrames de **Tizona** (Premi del Concurs de Callosa en 1996), **Te Deum** (Premi de l'Associació Sant Jordi d'Alcoi, 1997) o **Conqueridor** (Premi del Concurs d'Ontinyent, 1999).

En 1991 el Concurs de Composició de l'Associació Sant Jordi d'Alcoi atorgà el Primer Premi a una obra que anava a canviar el concepte estètic de la música de Moros i Cristians. Una partitura que dividia les opinions en arrossegadores tendències: hi havia qui no la podia escoltar i d'altres que s'emocionaven amb el seu conreu. Tanmateix es feia evident que la música concebuda per a les nostres festes iniciava una nova etapa absolutament lligada al seu temps. **Picadilly Circus** ens plantejava nous paisatges de sonoritat, plens d'una rítmica frenètica, amb unes harmonitzacions d'allò més modernes i amb unes melodies que convidaven a l'hedonisme més cru. El seu autor, el prestigiós director i compositor de Cocentaina, Josep Vicent Egea Insa (1961) abocava als pentagrames tota la seua experiència als estudis de Londres (el títol fa referència al barri de la capital anglesa) i Nova York, del jazz i de la música contemporània. Uns anys abans, el mestre ja ens havia regalat una preciosa marxa cristiana, **Catarsis** (1982) presentada a un concurs on, crec jo, no la varen saber entendre de tan gosada i diferent com era. És aquesta partitura la que marcaria nous camins, tot emprant, fins i tot, canvis de compassos per enllestir una interpretació acurada de l'estructura i amb un solo de corn anglès ben suggerent. L'obra concebuda com una arquitectura de les idees amb la finalitat artística més evocadora, original i festívola. Un repte i un triomf aconseguits en marxas cristianes com ara **Marfil** (Primer Premi del Concurs de Composició d'Alcoi en 1994), una partitura que presenta processos d'aleatorisme controlat i que és tota una novetat en la història del gènere. Més recentment escriu altres marxas cristianes ben originals com són **Almogàver contestà** (1999) i **Pere** (Primer Premi al Concurs de Composició d'Altea 2004).

No voldria deixar d'anomenar en aquest treball determinades peces del gènere cristià que han aportat personalitat a aquest ritme fester. El professor de Composició del Conservatori Óscar Esplá d'Alacant, el mestre Juan E. CANET TODOLÍ (Port de Sagunt, 1961) escriu en 1995 una marxa cristiana que arreplega la tradició més clara del gènere: **Als Creuat**, una partitura d'elaboració depurada, com totes les obres d'aquest autor, plena d'efectes festívols i enyoradissos. Del mateix autor destaca una altra obra ben definitòria del seu ofici creatiu: **Entrada Cristiana de Elda**, composta en 2010 per ser obra obligada del Certamen de Bandes d'aquesta ciutat alacantina. **Al**

meu prim (2001) del contestà *Josep Robert Sellés i Camps* (1962), director del Cor de Cambra *Discantus* de Cocentaina, ens presenta una partitura de caire medievalitzant amb una orquestració ben original i novedosa. El també socarrat *Enrique Igual Blasco* (1969), fagotista de la Banda Municipal d'Alacant, escriu en *Santos, poetas y guerreros* (2002) una marxa cristiana a mig camí de la música per a la Festa i el poema simfònic, basada en uns temes de música incidental que el propi autor escrigués a la seua època d'estudiant. L'autor d'Atzeneta d'Albaida *Ramón García i Soler* (1971) escriu obres d'orquestració novedosa i gosada en títols com *Batallers* (2000), *Tibi Mariae* (2002), *Paco Jover* (2005), *Pope* (2005), *Naca* (2009) o *Margim* (2013). A Albatera, el mestre *Santiago Quinto Serna* (1971) dedica part del seu treball compositiu tan original i novedós (com guardonat) al gènere fester i ens regala marxas cristianes com ara *Tiempos Caballerescos* (2004) o *Espada Tizona* (2005). Des de Castelló de Rugat, el mestre *Enrique Alborch Tarrasó* (1976) ens convida amb *Terra nostra* (Primer Premi del Concurs de Sant Vicent del Raspeig, 1999) a un passeig entre melodies molt líriques plenes d'una èpica enyoradissa, o més recent amb obres molt més desenvolupades com *Sibil-la de Fortià* (2006) que fou obra obligada del Certamen de Bandes d'Elda. Des de Benigànim, un jove autor *Carlos Pellicer Andrés* (1977) ha guanyat diversos premis de composició i d'ells destaquen els de dues marxas cristianes ben innovadores: *Titans* (1r. Premi de Callosa d'En Sarrià, 2000) i *Cantal Roig* (1r. Premi de Calp, 2003). Finalment, voldria citar el jove autor de Busot, *Ernesto García Climent* (1976) qui desenvolupa un estil pròxim a la música incidental per al cinema en marxas cristianes com ara *Colors Festius* (1998), *Joie de vivre* (2004) o *Temps dels herois* (2005).

A mode d'epíleg

Aquest treball és una revisió d'un altre semblant que vaig elaborar per al II Encontre de Compositors d'Elda en 2003. Com en qualsevol llistat de peces i autors no estan tots els que són, però pense que si són tots els que hi estan. La reflexió al voltant del naixement, evolució i desenvolupament de la Marxa Cristiana com a gènere musical i de les obres més definitòries de l'estil que ací elabore és absolutament subjectiva, com no podia ser d'una altra manera. L'objectiu no era altre que analitzar de manera personal un dels tres ritmes, junt al pasdoble i la marxa mora, més interpretats en els diferents indrets de la geografia festera. I un dels exemples de com la Festa de Moros i Cristians ha donat origen a un gènere musical viu, que creix i evoluciona amb el temps i que combina perfectament la tradició amb la realitat artística que l'envolta en cada moment. Com ha de ser i com cal que siga. Escriure obres musicals per a la Festa dels Moros i Cristians implica un grau de responsabilitat molt alt, doncs no sols s'està seguint una tradició popular, sinó que s'està produint una obra d'art i el respecte que això es mereix cal conrear-lo en cada nota i en cada pentagrama, amb la humilitat que dona l'esforç diari per enllestir noves idees i difondre-les amb la generositat de qui no guaita més reconeixement que la tendresa de compartir allò que fa. Estaria be recordar ací unes paraules del mestre Blanquer a un article seu anomenat *La Marcha Cristiana* y publicat en la Revista de Festes d'Alcoi de 1988: " ...la entrada cristiana precisaba de una música capaz de reflejar el dinamismo, la luz y la alegría de este acto, pero la música no podía ser ni dianera con timbales, ni mora sin timbales, por decirlo de alguna manera, precisaba de sus propias partituras, partituras que estuviesen

impregnadas de la espiritualidad de la que antes me refería, de ningún modo debían ser un simple exponente de fórmulas que de inmediato se convertirían en rutina (...) la estructura formal de la marcha cristiana tenía que ser distinta para cada composición...". Tan de bo la rutina d'escoltar al carrer tanta música no ens faça caure en la banalitat de pensar que tot val i que tot és bo. Des de la Festa podem educar les oïts de qui escolta les bandes. Tots, festers i músics, hauríem de ser responsables de la importància que açò comporta.

José Rafael PASCUAL-VILAPLANA
Obbicht (Holanda), 21 de juny de 2014

(Publicat a la Revista de Festes de MMiCC de Callosa d'En Sarrià, 2014.)